

Чистотіна О.О.
аспірантка кафедри теоретичної і практичної
філософії імені професора Й.Б. Шада,
Харківський національний
університет ім. В.Н. Каразіна

**Образи міжкультурної комунікації у творчості Є. Маланюка:
варязькі візії**

Стратегіям часто передують образи – свідомо сконструйовані чи несвідомо засвоєні, вони визначають шляхи і моделі комунікації. Україна вписується в європейський контекст посередництвом певних просторових образів: це і накинута «винайдення Східної Європи», і рідкі розвідки з власного межування та маркування теренів.

На тлі звичних солодкавих метафор романтизму інтригуючим дисонансом постає просторова поетика Євгена Маланюка. Маланюкову історіософську лірику можна наважитись назвати не(до)читаною – її автор недоречний всюди: він надто інтелектуально-саркастичний (із кричущо зухвалими образами) для ура-патріотів, надто пафосно-державницький (із надміром великих літер) для лівих інтелектуалів і надто відвертий для коректної доби.

Однак така *винятковість* робить ці тексти цікавими – не лише для літературознавчих студій; до них може бути застосовано різноманітний концептуальний інструментарій: це і «уявна географія» Едварда Саїда або Ларі Вулфа, і «поетика простору» Гастона Башляра, і «ландшафтні світи» Валерія Подороги. І навіть феміністичне прочитання може – і має – мати місце.

Маланюкову візію міжкультурних комунікацій визначають дві риси: вона наскрізь еротична і неодмінно топологічна (просторове осмислення явищ відбиває його поняття «геокультури» [2, с.5].). Його взаємодія культур – це взаємодія різних стихій (землі/чорнозему і повітря/вітрів) і різних ландшафтів (море, степ, ліс). Однак ці ландшафти не варто розглядати суто в

географічному смислі – радше це нагадує «символічний шифр певних екзистенційних станів, які переживає мислитель» [4, с.32].

Маланюкова уявна мапа розтинається координатами шляхів: «Та на груди цієї землі покладає історія / Із шляхів, племенами протоптаних, вічний хрест: / То човнами і волоком – путь із варяг у греки / Та – навпоперек – давній, татарський той Чорний Шлях...» [1]. Цим хрестом формується символічний компас Маланюкової картографії: еллінський, а згодом візантійський південь, варязька північ, європейський захід і кочівницький скіфський схід. Це полюси суб'єктності, між ними – *дещо*, що поет намагається осмислити, що не є жодним з цих полюсів, але є полем контактів / конфліктів: «Куди ж поділа, Степова Еллада, / Варязьку сталь і візантійську мідь?» [1]. Історіософські шукання Маланюка концентруються на цьому об'єкті, об'єктність якого безжально болісно ним визнається: «Лежиш, розпусто, на розпутті, / Не знати – мертва чи жива» [1].

Серцевина історіософських роздумів Маланюка водночас є певним місцем порожнечі в його творчості: слово «Україна» практично відсутнє в його поезії. Однак натомість воно замінюється найінтимнішим «Ти».

Зберігаючи традиційне ототожнення України із жіночим образом, Маланюк кардинально змінює її фемінне обличчя – з «неньки» на коханку, з Катерини / жертви / страдниці – на Роксолану / переступницю / зрадницю, від «святої» – до «грішниці». Саме цей – формоутворюючий – образ визначає і суто еротичне Маланюкове бачення сутності міжкультурної комунікації: вона є оволодінням.

Оволодінням через насилля – чи безсилим самовіддаванням: «На узбіччі дороги – з Європи в Азію, / Головою на Захід і лоном на Схід – / Розпростерла солодкі смагляві м'язи / На поталу, на ганьбу земних огид» [1]. Насолода, відраза, жадання переплітають в цій поезії еротичну й історіософію. Розімлілій, безсилій, безвольній землі суходолу протиставляється вольова міць людей моря: «Тут жінка безсила – земля розімліла від спраги, / Розкривши чорнозем в пекучий нестямі для всіх.../ Та буря сурмить. Чую –

йдете, грядете, варяги,/Обняти, стиснути і витиснуть форму красі» [1]. Образ варягів максимально маскулінізується («Від скель непохитних, що стали над ярістю хвиль, / Несуть вони силу, закуту в окрилений порив» [1]), тим самим доповнюючи і підкреслюючи фемінність приймаючої їх землі – і переводячи їх зустріч у площину сакрального шлюбу.

В Маланюковій поезії ясно простежуються асоціативні ряди: жіноче – податливе – земля – суходіл / чоловіче – владне – вітер – море. Втім, у цій суто чоловічій поезії (з явними відсилками до Гумільова і Кіплінга) з її рельєфними гендерними штампами (що дають достатньо приводів закидати авторові сексизм [3]) бачення наслідків їх зустрічі є неоднозначним: «Тільки ржою взялась і зламалась варязька криця, / Танув конунгів скандинавських крижаний дух, – / Подих моря живий – суходоловій тиші кориться, / М'язи вікінга слабнуть у сонячно-хмільнім меду» [1].

Зрештою, образ варягів, витворений Євгеном Маланюком, претендує не менш ніж на вічне повторення: «Й зачнетесь ізнову / від муки родильного крику. / З-під ржі тисячоліття / залізом держава зросте, / І Рюрик країну / ще раз нарече – “Гардаріка”, / І Ольгу, й Олега впізнають і море, і степ» [1].

Література

1. Маланюк Є. М. Вибрані твори. – К.: Смолоскип, 2017. – 872 с.
2. Маланюк Є. М. Нариси з історії нашої культури. - Нью-Йорк, 1954. – 81 с.
3. Партач Н. Метафоричний образ України в поезії Є. Маланюка (феміністичне прочитання) / Наталія Партач // Магістеріум. Вип. 2. Літературознавчі студії / [ред. та упоряд. В. П. Моренець]. - Київ, 1999. – С. 78-83.
4. Подорога В.А. Выражение и смысл. Ландшафтные миры философии: Киркегор, Ницше, Хайдеггер, Пруст, Кафка. – Москва: Ad Marginem, 1995.- 427 с.